

การประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 17 : การพึ่งพาตนเอง

The Application of the 17th Royal Working Principle : Self-Reliance

ชัยโรจน์ นพเฉลิมโรจน์

Chairoj Nopchalerroj

มูลนิธินพเฉลิมโรจน์

Nopchalerroj Foundation

Email: win@chairoj.net

Received: May 07, 2025; Revised: May 31, 2025; Accepted: May 31, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และตีความหลักการทรงงานข้อที่ 17 ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ว่าด้วยเรื่อง “การพึ่งพาตนเอง” ในเชิงปรัชญา และเสนอแนวทางประยุกต์ใช้ในบริบทชีวิตจริงอย่างเป็นระบบ โดยเน้นความเข้าใจแนวความคิดการพึ่งพาตนเองในฐานะโลกทัศน์ที่มีพลังในการปลุกศักยภาพภายใน มิใช่เพียงเครื่องมือในการดำรงชีพหรือกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจเท่านั้น งานวิจัยนี้วิเคราะห์แนวความคิดการพึ่งพาตนเองผ่านกรอบพุทธปรัชญา ปรัชญาไทยแนวจริยปฏิบัติ และปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง เพื่อชี้ให้เห็นว่าการพึ่งพาตนเองเป็นแนวทางในการฟื้นคืนอิสรภาพของมนุษย์ทั้งในระดับจิตใจ จริยธรรม สังคม และการพัฒนาอย่างยั่งยืน บทความได้นำเสนอเทคนิคการประยุกต์ใช้ในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ปัจเจก ครอบครัว ชุมชน องค์กร จนถึงระดับนโยบายสาธารณะ และสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ S.E.L.F. Model ที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก โดยเน้นการพัฒนาแบบ “ภายในนำภายนอก โดยเน้นการพึ่งตนเพื่อส่วนรวม” เป็นทุนทางสังคมที่สร้างวัฒนธรรมแห่งความมั่นคงและการเกื้อกูล ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการพึ่งพาตนเองคือรากฐานของคุณภาพชีวิตที่แท้จริง เป็นทั้งวิถีชีวิต จริยธรรม และเครื่องมือในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีความสอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ และสามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับของสังคมไทย

คำสำคัญ : การประยุกต์ใช้, หลักการทรงงานข้อที่ 17, การพึ่งพาตนเอง

Abstract

This academic article aims to analyze and interpret the 17th Royal Working Principle of His Majesty King Bhumibol Adulyadej The Great, focusing on the concept of self-reliance from a philosophical perspective, and to propose practical guidelines for its application in real-life contexts systematically. The study highlights self-reliance as a worldview that empowers inner potential, not merely as a survival tool or economic strategy. It examines self-reliance through the lenses of Buddhist philosophy, Thai practical philosophy, and postmodern middle-path philosophy, illustrating how self-reliance serves as a pathway to restoring human freedom across dimensions of the mind, ethics, society, and sustainable development. The article presents techniques for application at various levels, from individuals, families, and communities to organizations and public policy, and synthesizes new knowledge in the form of the S.E.L.F. Model, comprising four core components that emphasize “inner development for outer impact, self-reliance for the common good” as a foundation of social capital, fostering a culture of stability and mutual support. The study concludes that self-reliance is the foundation of genuine quality of life - serving as a way of living, an ethical framework, and a practical tool for sustainable development. The concept aligns with human nature and can be applied at all levels of Thai society.

Keywords : Application, The 17th Royal Working Principle, Self-Reliance

บทนำ

หลักการทรงงานในข้อนี้ก็เพื่อพัฒนาให้พสกนิกรทั้งหลายของพระองค์ประสบความสำเร็จในชีวิตรอบด้าน อันเริ่มจากการเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมราษฎรของพระองค์ทุกหมู่เหล่าในทุกภูมิภาคของประเทศ ทรงทอดพระเนตรเห็นความเป็นอยู่ของราษฎรด้วยพระองค์เอง จนทรงเข้าพระทัยในสภาพปัญหาต่าง ๆ ของราษฎรอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นในการพัฒนาของพระองค์จะทรงมองในภาพรวมของประเทศ ซึ่งพระองค์ทรงทราบว่าไม่ใช่งานเล็กน้อย แต่เป็นงานที่ต้องใช้ความคิดและกำลังของคนทั้งชาติเข้ามาดำเนินการร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในการพัฒนา ด้วยพระปรีชาญาณของพระองค์ในการทรงงาน ทำให้คนไทยทั้งหลายได้ประจักษ์แล้วว่าแนวพระราชดำริและโครงการพระราชดำรินั้น เป็นโครงการที่เรียบง่ายปฏิบัติแล้วได้ผล จนเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เพราะโครงการพระราชดำรินี้จะเป็นโครงการที่ทำให้ราษฎรของพระองค์มีรายได้พออยู่พอกินบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงสืบไป (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2559)

ในห้วงประวัติศาสตร์ของการพัฒนาประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำทางปัญญา ผู้ทรงใช้ความรู้ ความเข้าใจ และความเมตตาในการวางรากฐานการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนความเข้าใจชีวิตจริงของราษฎรอย่างถ่องแท้ พระองค์มิได้ทรงมองการพัฒนาในมิติของตัวเลขหรือเศรษฐกิจเชิงโครงสร้างเพียงเท่านั้น แต่ยังทรงเน้นให้ประชาชนมีหลักคิดที่เรียบง่าย เข้มแข็งจากภายใน และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งภายนอกเกินจำเป็น ซึ่งหลักการทรงงานข้อที่ 17 ที่ว่า “การพึ่งพาตนเอง” จึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และประเทศชาติ

การพึ่งพาตนเองในพระราชทรงสนะ มิใช่การตัดขาดจากสังคมหรือแยกตัวออกจากระบบโลก แต่เป็นการพัฒนาศักยภาพจากภายใน โดยใช้สติ ปัญญา ความเพียร และการรู้จักประมาณตนเป็นเครื่องนำทาง แนวคิดนี้สะท้อนถึงหลักการสำคัญที่อยู่เบื้องหลังแนวทาง “เศรษฐกิจพอเพียง” และกลายเป็นหลักชัยแห่งการวางแผนชีวิตที่มั่นคงในท่ามกลางโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หลักการทรงงานต้องเริ่มจากการระเบิดจากข้างใน เพื่อความอยู่รอด (survival) พึ่งตนเอง (self-reliance) และยั่งยืน (sustainable) การพึ่งพาตนเองจึงเป็นมากกว่าการอยู่รอด แต่เป็นการฝึกฝนจิตใจให้มั่นคง มีวินัย และรู้เท่าทันความต้องการของตนเอง เป็นการสร้าง “ภูมิคุ้มกันทางความคิด” ที่นำไปสู่การเลือกวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับบริบทและศักยภาพที่แท้จริงของแต่ละบุคคล (พระครูวิบูลสีลพรต, 2563)

ในระดับปัจเจก การพึ่งพาตนเองเป็นกระบวนการของการรู้จักตนเอง เข้าใจข้อจำกัด ความสามารถ และความปรารถนาอย่างแท้จริง ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาความมั่นใจในตนเอง ลดการพึ่งพาอาศัยจากสิ่งภายนอกที่อาจเปลี่ยนแปลงหรือหายไปได้ตลอดเวลา ความสามารถในการคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ ตลอดจนการลงมือทำด้วยตนเอง ล้วนเป็นคุณสมบัติที่เสริมสร้างคุณภาพชีวิตทั้งในด้านเศรษฐกิจ จิตใจ และความสัมพันธ์กับผู้อื่น ในระดับจิตวิญญาณ การพึ่งพาตนเองคือการตื่นรู้ในศักยภาพของตน และการยืนหยัดอยู่กับความเป็นจริงโดยไม่หลงเพื่อในภาพลวงของความสละสลวยที่ผู้อื่นสร้างขึ้นให้

ในระดับครอบครัวและชุมชน แนวคิดนี้นำไปสู่การรวมพลังในลักษณะของ “ความเข้มแข็งจากภายใน” ซึ่งสามารถเป็นเกราะป้องกันภาวะเปราะบางทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนที่พึ่งตนเองได้คือชุมชนที่รู้จักทรัพยากรของตน สามารถผลิต ปรับใช้ และแลกเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสมโดยไม่ต้องรอการอุดหนุนจากภายนอกเป็นหลัก การพึ่งตนในชุมชนยังหมายถึงการฟื้นคืนคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การแบ่งปันทรัพยากร และการพัฒนาองค์ความรู้ร่วมกัน เพื่อให้สามารถเผชิญกับวิกฤตต่างๆ ได้อย่างมีภูมิคุ้มกัน ช่วยพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อมและสามารถพึ่งพาตนเองได้ (ศุภฤกษ์ สังข์แก้ว, 2563)

ในระดับประเทศ การพึ่งพาตนเองสะท้อนถึงอธิปไตยทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางอาหาร พลังงาน และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นรากฐานของความมั่นคงในยุคที่โลกกำลังเผชิญความไม่แน่นอน ทั้งจากสงคราม เศรษฐกิจผันผวน และวิกฤติสภาพภูมิอากาศ ประเทศที่มีระบบคิดแบบพึ่งพาตนเองในระดับโครงสร้างย่อมสามารถรักษาความเป็นอิสระทางนโยบาย ลดการตกเป็นเครื่องมือของกลไกการค้าโลก

และสร้างความภาคภูมิใจให้กับประชาชนในความสามารถของตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, 2551)

ในอีกมุมหนึ่ง การพึ่งพาตนเองยังมีคุณค่าในเชิงศีลธรรมและจริยธรรม กล่าวคือ เป็นการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่ต้องพึ่งพาการลงโทษหรือรางวัลจากภายนอก แต่ใช้หลักธรรมและคุณธรรมเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต การพึ่งพาตนเองทำให้มนุษย์เข้าใจความทุกข์ สุข และความเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถปรับตัวโดยไม่สูญเสียคุณค่าความเป็นมนุษย์ คือ มีการใช้หลักเหตุผลเข้ามาพิจารณาควบคู่กันกับการประกอบอาชีพ (สุเทพ ศรีบุญเพ็ง, วิโรจน์ เกษภูาลักษณ์, 2558)

บทความวิชาการฉบับนี้จึงมีจุดเริ่มต้นจากความสนใจในแนวคิด “การพึ่งพาตนเอง” ที่มีได้จำกัดอยู่เพียงในมิติใดมิติหนึ่ง หากแต่เป็นกรอบคิดแบบบูรณาการที่สามารถประยุกต์ใช้ได้หลากหลายบริบทไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิต การจัดการทรัพยากร การศึกษา หรือการกำหนดนโยบายสาธารณะ ผู้เขียนตระหนักว่า ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ความท้าทายใหม่ ๆ และแรงกดดันจากสังคมโลก การพัฒนาความสามารถในการพึ่งพาตนเองอย่างลึกซึ้งคือทักษะสำคัญที่สุดที่มนุษย์ในยุคปัจจุบันควรมี

ประเด็นที่น่าสนใจนำมาสู่การศึกษานี้ ได้แก่ การตั้งคำถามว่า เหตุใดในยุคที่ข้อมูลและเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง มนุษย์จึงยังคงเปราะบาง วิตกกังวล และขาดความมั่นคงในชีวิต? การพึ่งพาตนเองสามารถเป็นคำตอบของความเปราะบางนี้ได้อย่างไร? การพึ่งพาตนเองในระดับปัจเจกสัมพันธ์อย่างไรกับความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ? การตีความหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในแนวทางเชิงปรัชญาจะสามารถเปิดมุมมองใหม่ในการพัฒนาได้หรือไม่? และสุดท้าย การฟื้นคืนแนวคิดพึ่งตนเองในบริบทไทยปัจจุบันมีแนวทางปฏิบัติอย่างไรให้เกิดผลอย่างยั่งยืน?

คำถามเหล่านี้มิใช่เพียงข้อสงสัยเชิงทฤษฎี แต่เป็นการเชิญชวนให้ผู้ศึกษาและผู้อ่านร่วมกันขบคิดสำรวจ และค้นหาแนวทางที่จะทำให้ชีวิตมีความหมายและมั่นคงจากภายใน ด้วยการกลับคืนสู่หลักคิดที่เรียบง่าย ทรงพลัง และสอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์อย่างแท้จริง

เจตนารมณ์และเป้าหมายของการศึกษา

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นเร่งด่วนในการฟื้นฟูแนวคิดและวิถีแห่ง “การพึ่งพาตนเอง” ซึ่งเป็นรากฐานทางปัญญาและคุณค่าที่ทรงพระราชทานไว้โดยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ที่นอกจากจะสะท้อนถึงจิตวิญญาณแห่งการทรงงานอย่างลึกซึ้งแล้ว ยังเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันชีวิตให้แก่บุคคล ชุมชน และประเทศชาติอย่างยั่งยืน การศึกษาครั้งนี้จึงมีเป้าหมายในการสืบค้น วิเคราะห์ และตีความหลักการทรงงานข้อที่ 17 อย่างลึกซึ้งในเชิงปรัชญา เพื่อให้สามารถเข้าใจเจตนารมณ์และสาระสำคัญที่อยู่เบื้องหลังคำว่า “การพึ่งพาตนเอง” มิใช่เพียงในมิติของการดำรงชีพ แต่ครอบคลุมถึงวิถีคิด วิถีดำเนินชีวิต และกระบวนการแห่งการพัฒนาโดยรวม ครอบคลุมการบริหารแบบไม่แยกส่วน พิจารณาถึงผลกระทบที่ตามมาจากการดำเนินการอะไรก็ตามเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาใหม่ตามมา โดยจะมองให้ครบมิติ ทั้งคน

เครื่องมือ ระบบ การเงินหรืองบประมาณ ชุมชน สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมขององค์กร (ปกรณกิตติ ม่วงประสิทธิ์, ศิริณา จิตต์จรัส และ อรุษา ปุณยบุรณะ, 2563)

นอกจากนี้ บทความยังมุ่งศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้หลักการดังกล่าวในบริบทจริงของสังคมไทย ทั้งในระดับบุคคล องค์กร และนโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่โลกกำลังเผชิญกับภาวะวิกฤตการณ์หลายด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สภาพภูมิอากาศ และความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างการพึ่งพาอย่างลึกซึ้ง เป้าหมายของการศึกษาจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการอธิบายหรือเสนอแนวทางเชิงทฤษฎี หากแต่ยังมุ่งเปิดพื้นที่ทางปัญญาให้แก่การแลกเปลี่ยน สังเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง

ด้วยเหตุนี้ วัตถุประสงค์ของการศึกษาจึงครอบคลุมทั้งการขุดรากความหมายของการพึ่งตนในเชิงลึก การพิจารณาคุณค่าที่การพึ่งพาตนเองสามารถส่งต่อทั้งในระดับจิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนการชี้ให้เห็นถึงแนวทางในการปลูกพลังพึ่งตนที่สอดคล้องกับบริบทของโลกยุคใหม่ โดยอาศัยกรอบแนวคิดที่หลอมรวมทั้งมรดกภูมิปัญญาและเครื่องมือเชิงปฏิบัติของยุคปัจจุบัน

บทความฉบับนี้จึงเปรียบเสมือนการจุดแสงแห่งปัญญา เพื่อให้ผู้อ่านสามารถหันกลับมาใคร่ครวญถึงศักยภาพที่แท้จริงในตนเอง ค้นพบคุณค่าของการพึ่งตนในมิติต่าง ๆ และร่วมกันสร้างสังคมที่เติบโตอย่างยั่งยืนจากภายใน โดยมีหลักการทรงงานข้อที่ 17 เป็นเข็มทิศแห่งการดำเนินชีวิต

วิเคราะห์แนวคิดและตีความเชิงปรัชญา

แนวคิดเรื่อง “การพึ่งพาตนเอง” ที่ปรากฏอยู่ในหลักการทรงงานข้อที่ 17 ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรฯ ไม่ได้เป็นเพียงคำแนะนำเชิงนโยบายหรือแนวทางปฏิบัติด้านการพัฒนาเท่านั้น หากแต่เป็นโลกทัศน์ที่มีมิติทางปรัชญาลึกซึ้ง สะท้อนถึงการมองมนุษย์ในฐานะ “ผู้มีศักยภาพภายใน” ที่สามารถฝึกฝน พัฒนา และปลุกตนเองให้ตื่นจากความหลงผิดที่ผูกพันอยู่กับความสะดวกสบายและการพึ่งพิงจากภายนอก โดยรากแนวคิดของ “การพึ่งพาตนเอง” สามารถวิเคราะห์ได้ผ่านกรอบปรัชญา 3 แนว ได้แก่ ปรัชญาตะวันออกแบบพุทธ ปรัชญาไทยแนวจริยปฏิบัติ และปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง

ในมิติของพุทธปรัชญา แนวคิดการพึ่งตนเองมีรากฐานจากหลักธรรมสำคัญ เช่น อัตตาหิ อัตตโนนาโถ - ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน (ขุ.ธ. 25/160) ซึ่งถือเป็นแก่นกลางของการฝึกฝนตนในทางพุทธศาสนา มนุษย์มิใช่ผู้ที่รอความช่วยเหลือจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกอย่างสิ้นเชิง หากแต่ต้องหมั่นพัฒนา “ตน” ผ่านการมีสติ การใช้ปัญญา และการดำเนินชีวิตอย่างมีศีลธรรม การพึ่งพาตนเองในทางพุทธจึงเป็นการฝึกตนให้อยู่เหนือความยึดติด ไม่หลงอยู่ในวัตถุหรือระบบบริโภคนิยม การรู้จักพอประมาณ และรู้จักขอบเขตของความต้องการ จึงถือเป็นการพึ่งพาตนเองที่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้น

ในแง่มุมของปรัชญาไทย แนวคิด “การพึ่งพาตนเอง” มีลักษณะของการพัฒนาชีวิตแบบจริยปฏิบัติ ที่ไม่ได้แยกโลกวัตถุออกจากโลกจิตใจ แต่พยายามเชื่อมโยงการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม เข้ากับการบริหารทรัพยากรอย่างมีปัญญา ปรัชญาการดำรงชีวิตแบบพอเพียง สะท้อนถึงการพึ่งตนเองในลักษณะของการ “อยู่ได้อย่างมีคุณภาพ โดยไม่สร้างภาระแก่ผู้อื่น” เป็นการอยู่ในโลกด้วยท่าทีอ่อนน้อม

ยืดหยุ่น และไม่เปื้อนเปื้อน ซึ่งเป็นการใช้ปัญญาในเชิงสมดุล (middle-way pragmatism) ที่สอดคล้องกับบริบทของไทยอย่างกลมกลืน

ยิ่งไปกว่านั้น หากพิจารณาผ่านกรอบคิดของปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง จะพบว่า การพึ่งพาตนเองเป็นการโต้กลับต่อ “เมตานาฬิกาฟ” (meta-narrative) แห่งความเจริญแบบตะวันตกที่วางอยู่บนฐานของการเติบโตแบบไม่รู้จบ การบริโภคอย่างไม่ยั้งคิด และการวางแผนจากส่วนกลางโดยไม่รับฟังเสียงของชุมชน การพึ่งพาตนเองจึงเป็นการหวนคืนสู่ความเป็นปัจเจก เสียงของชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการยืนยันความหมายของ “ความสามารถในการใช้ชีวิตตามแบบของตนเอง” โดยไม่จำเป็นต้องเดินตามมาตรฐานที่โลกสมัยใหม่กำหนดไว้ (วิโรจน์ เกษภูาลักษณ์, 2558)

การตีความในเชิงปรัชญาที่เปิดพื้นที่ให้มองการพึ่งพาตนเองในฐานะ “การปลดปล่อย” (liberation) ที่แท้จริงจากโครงสร้างการครอบงำทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตวิญญาณ เป็นการหวนกลับสู่ภาวะแห่งอิสรภาพที่มีรากฐานอยู่ในความเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้ง มนุษย์ที่พึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริงคือผู้ที่สามารถเลือกวิถีทางของตนเองได้โดยไม่ตกเป็นเหยื่อของความกลัว การเปรียบเทียบ หรือแรงกดดันจากระบบทุนนิยมแบบไร้ขอบเขต

อีกแง่มุมหนึ่ง การพึ่งพาตนเองยังสัมพันธ์กับแนวคิด “อัตลักษณ์ทางจริยธรรม” (ethical identity) ที่เน้นความเป็นตัวของตัวเองอย่างมีจริยธรรม ไม่ได้ยึดถือเพียงความมั่นคงหรือประโยชน์ส่วนตน แต่กลับกลายเป็นการพัฒนา “ตัวตนที่แบ่งปัน” (sharing self) ซึ่งพึ่งตนเองได้และในขณะเดียวกันก็พร้อมเป็นกำลังหนุนให้ผู้อื่นได้เติบโตไปด้วยกัน การพึ่งตนเองจึงไม่ใช่การตัดขาด แต่เป็นการฝึกฝนตนให้มีความมั่นคงภายในจนสามารถเป็นที่พึ่งแก่ส่วนรวมได้อย่างมั่นใจ

กล่าวโดยสรุป การพึ่งพาตนเองตามหลักการทรงงานข้อที่ 17 เป็นแนวคิดที่มีมิติทางปรัชญาที่ลึกซึ้ง เป็นทั้งหลักจริยธรรม หลักการพัฒนา และหลักการดำรงชีวิตในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่ง การวิเคราะห์และตีความในเชิงปรัชญาจึงมิได้เป็นเพียงความพยายามในการอธิบาย แต่เป็นการเปิดพื้นที่ให้เกิดการตั้งคำถามใหม่ ๆ ต่อวิถีการใช้ชีวิตของมนุษย์ การพัฒนาอย่างยั่งยืน และคุณค่าที่แท้จริงของความมั่นคงในชีวิต ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้คนสามารถเข้าถึงความหมายลึกซึ้งของคำว่า “พึ่งตน” ในแบบที่ทั้งอ่อนโยนและทรงพลังในเวลาเดียวกัน

เทคนิคการประยุกต์ใช้

การนำหลักการทรงงานข้อที่ 17 ว่าด้วย “การพึ่งพาตนเอง” มาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง มิใช่เพียงการรับรู้แนวคิดเชิงปรัชญาเท่านั้น หากแต่ต้องแปลงหลักคตินั้นให้กลายเป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถฝังรากลึกในวิถีชีวิตของผู้คนได้อย่างเป็นธรรมชาติ เทคนิคการประยุกต์ใช้จึงหมายถึง “กระบวนการทำให้หลักคิดเกิดผลในชีวิตจริง” โดยต้องผ่านการแปรรูปทางปัญญา การฝึกฝนภายใน และการลงมือทำอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้สามารถแบ่งแนวทางการประยุกต์ใช้ได้ตามระดับต่าง ๆ ดังนี้

ในระดับปัจเจกบุคคล เทคนิคสำคัญคือการเริ่มต้นจาก “การรู้จักตนเองอย่างลึกซึ้ง” ซึ่งต้องอาศัยการเจริญสติ การสำรวจความต้องการที่แท้จริง และการตั้งคำถามว่า “อะไรคือสิ่งจำเป็น” กับชีวิต

ของตน ผู้ที่ต้องการพึ่งพาตนเองได้ต้องฝึกคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ไม่ตกอยู่ในกับดักของความเปรียบเทียบ หรือความโลภเกินขอบเขต การจัดทำ “แผนชีวิตอย่างพอเพียง” จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ได้ผล โดยแผนชีวิตนี้ไม่ใช่แผนที่วางเป้าหมายอย่างยิ่งใหญ่ แต่เป็นการกำหนดแนวทางที่พอดี มีความมั่นคงในระดับที่ควบคุมได้ และมีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง ผู้เขียนขอเสนอ “เทคนิค 3 ประการ” ในการประยุกต์ใช้ระดับบุคคล ได้แก่ (1) การลดความซับซ้อนของชีวิต (2) การสร้างทักษะพื้นฐานเพื่อการอยู่รอด เช่น การปลูกผัก ทำอาหาร ซ่อมแซมสิ่งของ และ (3) การฝึกใจให้อยู่ได้แม้เผชิญความไม่แน่นอน

ในระดับครอบครัว เทคนิคการประยุกต์ใช้หลักการพึ่งพาตนเองคือการสร้างวัฒนธรรมครอบครัวที่ยึดถือความเรียบง่าย ซื่อสัตย์ และรู้จักแบ่งปัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารระหว่างกันในครอบครัว ควรส่งเสริมการพูดคุยถึงคุณค่าของการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า การวางแผนการเงินร่วมกันแบบมีส่วนร่วม และการจัดทำกิจกรรมร่วมกันที่ส่งเสริมการพึ่งตน เช่น การทำอาหาร การซ่อมแซมบ้าน หรือการปลูกพืชในบริเวณบ้าน การฝึกให้สมาชิกในครอบครัวมี “บทบาทที่รับผิดชอบ” ตามวัยและศักยภาพ เป็นอีกหนึ่งเทคนิคที่ช่วยให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความภาคภูมิใจในความสามารถของตน

ในระดับชุมชน เทคนิคการประยุกต์ใช้ที่สำคัญคือ “การสร้างระบบเศรษฐกิจฐานราก” ที่มาจากทรัพยากรของตนเอง โดยอาศัยหลักคิด “ใช้สิ่งที่มี พัฒนาสิ่งที่ขาด” ชุมชนต้องเริ่มจากการรู้จักภูมิปัญญา และทรัพยากรในพื้นที่ตนเอง แล้วจัดระบบให้เกิดการแบ่งปันอย่างเป็นธรรม เช่น การทำธนาคารข้าว ธนาคารต้นไม้ กลุ่มออมทรัพย์ หรือศูนย์เรียนรู้ชุมชน การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายเพื่อแบ่งปันผลผลิต วิชาชีพ และการตลาดก็เป็นอีกหนึ่งเทคนิคที่ช่วยลดการพึ่งพาเศรษฐกิจภายนอก พร้อมกันนั้น ชุมชนยังสามารถสร้างกลไกเรียนรู้ร่วมกันผ่านเวทีสาธารณะ เช่น “สภากาแฟ” หรือ “วงเสวนายามค่ำ” เพื่อให้เกิดการสะท้อนความคิดและความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง

ในระดับองค์กรและสถานศึกษา เทคนิคการประยุกต์ใช้ควรมุ่งเน้นที่การ “สร้างวัฒนธรรมองค์กรแบบพึ่งตน” ได้แก่ การออกแบบระบบการทำงานที่ส่งเสริมการคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง สถานศึกษาสามารถบูรณาการแนวความคิดการพึ่งพาตนเองเข้าสู่หลักสูตรหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น การสอนให้ทำบัญชีครัวเรือน การใช้วัสดุเหลือใช้ในการเรียนการสอน หรือการให้โอกาสนักเรียนบริหารโครงการของตนเองภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิด การมีพื้นที่ทดลอง (learning lab) ที่เปิดโอกาสให้บุคลากรทุกระดับได้ลงมือทำ ล้มเหลว และเรียนรู้ด้วยตนเองคือเทคนิคสำคัญที่ช่วยปลูกศักยภาพของคนในองค์กร

ในระดับนโยบายสาธารณะ เทคนิคการประยุกต์ใช้คือการออกแบบนโยบายที่มีเป้าหมายในการสร้างศักยภาพภายในมากกว่าการอุดหนุนภายนอก รัฐควรสนับสนุนการลงทุนในระบบเศรษฐกิจฐานราก การพัฒนาทักษะชีวิตและอาชีพที่ไม่ต้องพึ่งพิงระบบทุนขนาดใหญ่ การวางโครงสร้างภาษีที่เอื้อให้เกิดธุรกิจท้องถิ่นที่ยั่งยืน รวมถึงการเปิดพื้นที่ให้นโยบายจากชุมชนสามารถกำหนดทิศทางของตนเองได้ โดยรัฐทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุน มากกว่าผู้ควบคุม

กล่าวโดยสรุป เทคนิคการประยุกต์ใช้หลักการพึ่งพาตนเองจึงมิได้หมายถึงเพียงการสอนให้คน “ทำเอง” เท่านั้น แต่เป็นกระบวนการสร้างระบบความคิดและวิถีชีวิตที่ปลูกศักยภาพในตนให้ตื่นขึ้น

โดยอาศัยการฝึกฝน การร่วมมือ และการออกแบบระบบแวดล้อมให้เอื้อต่อการเติบโตจากภายใน เทคนิคเหล่านี้ หากถูกนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ย่อมสามารถเปลี่ยนแนวคิดให้เป็นรูปธรรม และปลูกฝังคนไทยให้ตื่นรู้ในพลังที่แท้จริงของการพึ่งพาตนเอง

พึ่งพาตนเองได้แล้ว ได้อย่างไร

การพึ่งพาตนเองไม่ใช่เพียงแนวคิดเชิงอุดมคติที่แฝงไว้ด้วยคุณธรรมอันสูงส่ง แต่เป็นวิถีชีวิตจริงที่นำมาซึ่งคุณภาพ ความมั่นคง และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง เมื่อบุคคลหรือสังคมสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง จะเกิดผลดีทั้งในระดับภายในจิตใจและภายนอกสภาพแวดล้อมอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน ความสามารถในการพึ่งพาตนเองจึงเปรียบเสมือนรากฐานของชีวิตที่มั่นคง เป็นภูมิคุ้มกันที่สามารถต้านทานแรงสั่นสะเทือนจากโลกภายนอก และในขณะเดียวกันก็เป็นพลังสร้างสรรค์ที่ผลักดันให้บุคคลและสังคมสามารถเติบโตด้วยตนเองอย่างสง่างาม

ในระดับปัจเจกบุคคล การพึ่งพาตนเองทำให้นุษย์เกิดความมั่นใจในชีวิตของตน ไม่ตกเป็นเหยื่อของกระแสบริโภคนิยม หรือความหวั่นไหวจากคำวิจารณ์ภายนอก ความสามารถในการดูแลชีวิตขั้นพื้นฐาน เช่น การบริหารจัดการการเงิน การดูแลสุขภาพกายและใจ การวางแผนอนาคตอย่างมีสติ ล้วนเป็นผลจากกระบวนการพึ่งตนเองที่ฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ บุคคลที่พึ่งตนเองได้ย่อมมีความสุขกับสิ่งที่ตนมี ไม่เร่ร่อน ไม่เปรียบเทียบ และมีพื้นที่ทางใจสำหรับการพัฒนาทั้งด้านจิตวิญญาณและปัญญา ความพึงพอใจในชีวิตเกิดขึ้นจากภายใน ไม่ขึ้นกับการยอมรับจากผู้อื่น นี่คือนิยามเริ่มต้นของ “ความสงบจากภายใน” ที่เป็นรากฐานของสุขภาวะทางปัญญา

ในระดับครอบครัว การพึ่งพาตนเองสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงและเอื้อเพื่อ สมาชิกในครอบครัวที่สามารถพึ่งตนเองได้ ย่อมลดภาระซึ่งกันและกัน และสามารถเสริมพลังแก่กันได้อย่างแท้จริง ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม ความเข้าใจในความยากลำบากของแต่ละฝ่าย และความสามารถในการประคองกันเหนียวเหนียวปัญหา คือผลลัพธ์สำคัญที่ทำให้ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานที่มั่นคงของสังคม การพึ่งพาตนเองของแต่ละสมาชิกยังสร้างแรงบันดาลใจให้กันและกัน และหล่อหลอมวัฒนธรรมแห่งความรับผิดชอบภายในบ้านอย่างค่อยเป็นค่อยไป

ในระดับชุมชนและสังคม การพึ่งพาตนเองนำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความเป็นอิสระทางวัฒนธรรม ชุมชนที่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของตนเอง เช่น การผลิตอาหาร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การฟื้นฟูภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม ย่อมสามารถดำรงอยู่ได้แม้ในยามวิกฤต การไม่พึ่งพาการนำเข้าจากภายนอกหรือการอุดหนุนระยะสั้นจากรัฐ คือการสร้างอำนาจต่อรองใหม่ให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การพึ่งตนเองยังเป็นแรงผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายชุมชน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามจำเป็น ส่งเสริม ความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม (รัชนี้ อิมอก, 2564)

ในระดับองค์กร การพึ่งพาตนเองเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคลากรมีความเป็นเจ้าของในงานของตนมากขึ้น องค์กรที่พัฒนาให้สมาชิกมีความสามารถคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ และดำเนินงานด้วยตนเอง

จะมีความคล่องตัวสูง มีประสิทธิภาพในการทำงาน และมีศักยภาพในการฟื้นตัวจากปัญหาเร็วกว่าองค์กรที่พึ่งพาคำสั่งจากเบื้องบนเพียงอย่างเดียว พนักงานที่พึ่งพาตนเองได้ย่อมสามารถจัดการอารมณ์ ความสัมพันธ์ และทิศทางของตนได้อย่างมีสมดุล ส่งผลให้ทั้งองค์กรมีวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ ความร่วมมือ และนวัตกรรมที่งอกงามจากภายใน

ในระดับประเทศ การพึ่งพาตนเองคือหัวใจของความมั่นคงแห่งชาติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือจิตวิญญาณ ประเทศที่สามารถผลิตอาหาร ปรับใช้พลังงานทดแทน และพัฒนานวัตกรรมของตนเองได้ ย่อมมีความสามารถในการป้องกันตนเองจากแรงกระแทกภายนอกที่คาดเดาไม่ได้ ยิ่งกว่านั้น การปลูกฝังจิตสำนึกแห่งการพึ่งพาตนเองในหมู่ประชาชน ยังช่วยลดภาระของรัฐในการดูแลในระยะยาว และเปลี่ยนบทบาทของรัฐจาก “ผู้ช่วยเหลือ” ไปสู่ “ผู้สนับสนุน” ให้ประชาชนสามารถลุกขึ้นมายืนด้วยตนเองได้อย่างสง่างาม

ที่ลึกไปกว่านั้น การพึ่งพาตนเองคือกระบวนการปลดปล่อยภายในที่นำมนุษย์ไปสู่เสรีภาพทางจิตวิญญาณ บุคคลที่พึ่งพาตนเองได้จะไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์ ความกลัว หรือความหวังที่ไม่ตั้งอยู่บนความจริง เขาสามารถเผชิญหน้ากับความทุกข์โดยไม่หลีกเลี่ยง และชื่นชมความสุขโดยไม่ยึดติด การพึ่งตนจึงเป็นทางสู่ความสงบ ความรู้เท่าทัน และการดำรงอยู่อย่างมีความหมายในโลกที่ผันผวนอย่างไม่สิ้นสุด

ดังนั้น เมื่อบุคคล ชุมชน องค์กร หรือประเทศสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคง ย่อมนำไปสู่ความเจริญในทุกมิติ ทั้งในแง่ของเศรษฐกิจ จริยธรรม ความสัมพันธ์ และความมั่นคงภายใน เป็นการสร้างรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่แท้จริง ไม่ใช่เพียงในเชิงทรัพยากรเท่านั้น แต่ยังเป็นการปลูกต้นจิตสำนึกของมนุษย์ให้กลับมาเชื่อมั่นในศักยภาพของตน เป็นการกลับคืนสู่คุณค่าดั้งเดิมที่ทรงพลังยิ่งในยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลง

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษา วิเคราะห์ และตีความหลักการทรงงานข้อที่ 17 ว่าด้วย “การพึ่งพาตนเอง” ในเชิงปรัชญา และการประยุกต์ใช้ในบริบทชีวิตจริง พบว่า แนวคิดนี้มีใช้เพียงเครื่องมือสำหรับการดำรงชีพ หรือกลยุทธ์ในการอยู่รอดทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่เป็นแนวคิดที่มีพลังในการเปลี่ยนแปลงระดับโครงสร้างความคิดของปัจเจกบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม งานวิจัยนี้จึงก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่หลายประการที่สามารถนำไปใช้ต่อยอดในด้านวิชาการ นโยบายสาธารณะ การพัฒนาชุมชน และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่ประการแรก คือ การเข้าใจการพึ่งพาตนเองในฐานะ “กระบวนการทัศน์แห่งการปลูกศักยภาพภายใน” (Inner Empowerment Paradigm) มิใช่เพียงการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง แต่คือการเรียนรู้ที่จะวางใจในศักยภาพของตนเองอย่างลึกซึ้ง เข้าใจตน เห็นคุณค่าในตน และสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามจากจุดเล็กที่สุดในชีวิต กระบวนการนี้จึงเปลี่ยนแปลงจากการ “พึ่งพา” ไปสู่การ “สร้างสรรค์” และเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นผู้มีอิสรภาพทางความคิด จิตใจ และการดำเนินชีวิต

องค์ความรู้ใหม่ประการที่สอง คือ การเชื่อมโยงการพึ่งพาตนเองกับ “ความมั่นคงทางจิตวิญญาณ” (Spiritual Resilience) ซึ่งหมายถึง ภาวะที่บุคคลมีจิตใจมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อการเปลี่ยนแปลงหรือวิกฤตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตหรือสังคม ผู้ที่พึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง คือผู้ที่เข้าใจความไม่เที่ยงของโลก และสามารถยืนอยู่กับความจริงอย่างไม่หลีกหนี ความสามารถนี้มีคุณูปการอย่างยิ่งในการสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญา (Cognitive Immunity) ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งในยุคแห่งข้อมูลท่วมท้นและอารมณ์ผันผวน

องค์ความรู้ใหม่ประการที่สาม คือ แนวคิด “การพึ่งตนเพื่อส่วนรวม” (Self-Reliance for the Commons) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การพึ่งพาตนเองที่แท้จริงมิได้ตัดขาดจากสังคม แต่กลับเป็นรากฐานของการอยู่รวมอย่างเกื้อกูล เพราะบุคคลที่มั่นคงในตนเองมักไม่เบียดเบียน ไม่คาดหวัง ไม่เรียกร้อง และสามารถแบ่งปันได้โดยไม่รู้สึกเสียเปรียบ องค์ความรู้ชุดนี้เสนอว่าการพึ่งพาตนเองมิใช่ทางเลือกส่วนตัวเท่านั้น แต่เป็น “ทุนทางสังคม” ที่ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน ลดภาระของรัฐ และส่งเสริมวัฒนธรรมการแบ่งปันอย่างยั่งยืน

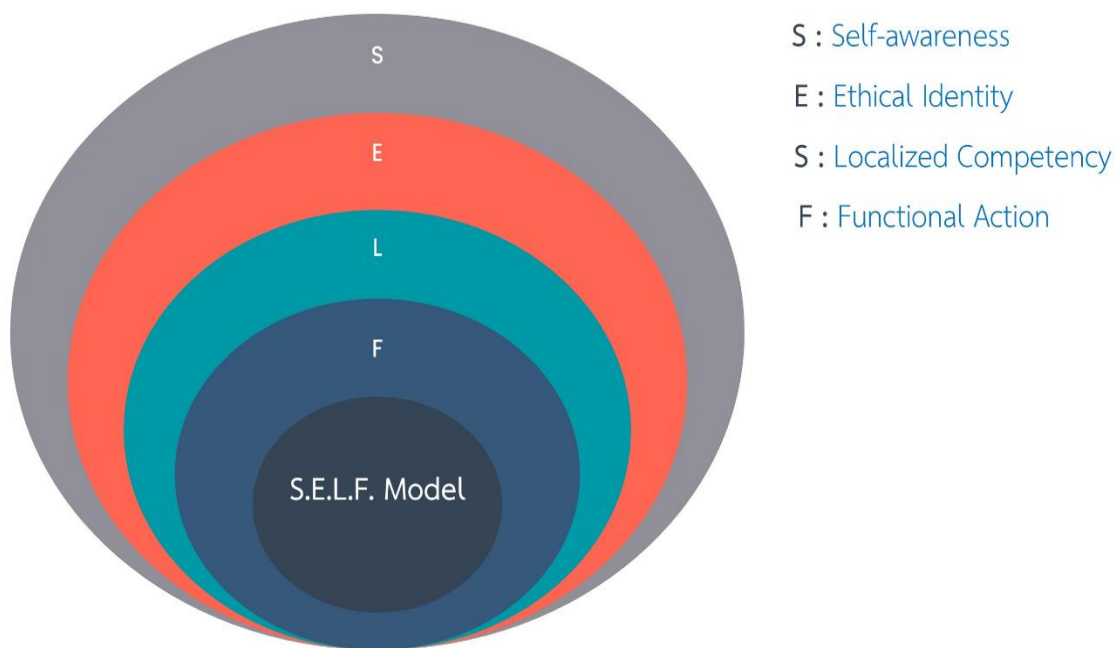
องค์ความรู้ใหม่ประการที่สี่ คือ การจัดโครงสร้างแนวทางการพัฒนาแบบ “ภายในนำภายนอก” (Inside-Out Development) โดยถือว่าพื้นฐานของการพัฒนาอยู่ที่การฝึกฝนจิตใจให้สามารถยืนอยู่ได้อย่างมั่นคง แล้วจึงขยายไปสู่การจัดการทรัพยากร การออกแบบระบบ และการวางนโยบายที่ตั้งอยู่บนศักยภาพแท้ของผู้คน ไม่ใช่การออกแบบจากความคาดหวังของตลาดหรือการวางแผนจากภายนอกเท่านั้น กระบวนการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของการพึ่งตนจึงมีทิศทางที่สอดคล้องกับธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ และสามารถหยั่งรากได้อย่างยาวนาน

องค์ความรู้ใหม่ประการสุดท้าย คือ การสร้าง “พื้นที่พึ่งตน” (Self-Reliance Space) ทั้งในทางกายภาพและทางปัญญา เช่น ศูนย์เรียนรู้ชุมชนแบบพึ่งตนได้ โรงเรียนพึ่งตนเอง กลุ่มอาชีพที่มีทุนจากทรัพยากรท้องถิ่น ตลอดจนการสื่อสารรูปแบบใหม่ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การใช้ชีวิตแบบสมดุล และการจัดการตนเองอย่างสร้างสรรค์ พื้นที่เช่นนี้มีใช้เพียงสำหรับเรียนรู้ แต่เป็นสนามทดลองทางสังคมที่จะปลูกพลังแห่งการพึ่งตนให้เป็นรูปธรรมในแต่ละมิติของชีวิต

องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษานี้สามารถสรุปรวมเป็นกรอบแนวคิดแบบบูรณาการที่มีชื่อว่า **S.E.L.F. Model** ซึ่งย่อมาจากแนวทางพัฒนาศักยภาพเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนใน 4 มิติ ดังนี้

S	ย่อมาจาก	Self-awareness	หมายถึง	การรู้จักตนเอง
E	ย่อมาจาก	Ethical Identity	หมายถึง	อัตลักษณ์ทางจริยธรรม
L	ย่อมาจาก	Localized Competency	หมายถึง	ศักยภาพเชิงพื้นที่
F	ย่อมาจาก	Functional Action	หมายถึง	การลงมือทำอย่างเป็นระบบ

S.E.L.F. Model สามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 : S.E.L.F. Model

จากแผนภาพ S.E.L.F. Model สามารถอธิบายได้ดังนี้

S – Self-awareness (การรู้จักตนเอง)

การพึ่งพาตนเองเริ่มต้นจากการมี “สำนึกรู้ตน” อย่างลึกซึ้ง ไม่ใช่เพียงรู้ว่าตนมีข้อดีหรือข้อเสียใด แต่คือการเข้าใจเงื่อนไขชีวิต ประสบการณ์ ความต้องการ และขีดจำกัดของตนเองอย่างมีเมตตา การรู้จักตน จึงไม่ใช่การตัดสินตน แต่เป็นการเปิดพื้นที่ให้เข้าใจความเป็นมนุษย์ของตนเองอย่างรอบด้าน นี่คือการจุดตั้งต้นของอิสรภาพจากภายใน และเป็นรากฐานของการคิดและการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผล ไม่ไหลไปตามแรงกระตุ้นจากภายนอก

E – Ethical Identity (อัตลักษณ์ทางจริยธรรม)

ผู้ที่พึ่งพาตนเองได้ คือผู้ที่มีจุดยืนทางคุณค่า รู้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร และสามารถรักษากฎจริยธรรมของตนไว้ได้ท่ามกลางกระแสเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ หรือการเมือง อัตลักษณ์ทางจริยธรรมนี้ไม่ใช่เพียงการยึดหลักศีลธรรมเท่านั้น แต่คือความสามารถในการดำรง “ความเป็นมนุษย์” อย่างแท้จริง คือความอ่อนโยน ความกล้าหาญ และความเสียสละที่ตั้งอยู่บนฐานของความมั่นคงภายใน ไม่ใช่แรงจูงใจจากรางวัลหรือบทลงโทษ

L – Localized Competency (ศักยภาพเชิงพื้นที่)

การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนต้องอิงอยู่กับ “ศักยภาพที่มีอยู่จริง” ในแต่ละบริบทพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ หรือเครือข่ายความสัมพันธ์ การพัฒนาโดยไม่ตัดขาดจากรากเหง้า คือหัวใจของความยั่งยืน แนวคิดเรื่อง Localized Competency นี้จึงเน้นการหยั่งรู้ในสิ่งที่มี และใช้สิ่งที่มีนั้นเป็นฐานในการสร้างคุณค่าใหม่ มากกว่าการลอกแบบความสำเร็จจากที่อื่นหรือการอุดหนุนจากภายนอก

F – Functional Action (การลงมือทำอย่างเป็นระบบ)

การพึ่งพาตนเองจะไม่เกิดผล หากไม่แปรเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมและระบบการดำเนินชีวิตจริง “การลงมือทำ” จึงเป็นแกนกลางของการพัฒนาที่แท้จริง Functional Action หมายถึง การวางแผน การลงมือทำ การประเมินผล และการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่เพียงการมีแรงบันดาลใจชั่วขณะ แต่เป็นการสร้างระบบชีวิต ระบบชุมชน หรือระบบองค์กรที่ตั้งอยู่บนหลักการพึ่งพาตนเองอย่างแท้จริง โดยไม่รอคอยคำสั่งจากเบื้องบนหรือการชี้นำจากผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น

บทสรุป

หลักการทรงงานข้อที่ 17 เรื่อง “การพึ่งพาตนเอง” ไม่ได้เป็นเพียงแนวทางการพัฒนาที่ทรงพระราชทานไว้เพื่อการดำรงชีวิตของประชาชนเท่านั้น หากแต่เป็นกรอบคิดทางปรัชญาที่มีความลึกซึ้งครอบคลุมทั้งมิติของจิตใจ จริยธรรม เศรษฐกิจ สังคม และจิตวิญญาณอย่างบูรณาการ การพึ่งพาตนเองตามแนวพระราชดำริ มิได้หมายถึงการแยกตนออกจากสังคม หรือการปฏิเสธการพัฒนาแบบสมัยใหม่ หากแต่คือการฝึกฝนตนให้สามารถดำรงตนอยู่ในโลกอย่างมีสติ มีคุณค่า และมีความยั่งยืนจากภายใน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จริง ศักยภาพภายใน และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานแห่งการพัฒนา

บทความนี้ได้แสดงให้เห็นว่า แนวคิดการพึ่งพาตนเองมีมิติทางปรัชญาที่สามารถวิเคราะห์ได้ผ่านกรอบพุทธปรัชญา ปรัชญาไทยแนวจริยปฏิบัติ และปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง ซึ่งล้วนชี้ไปในทิศทางเดียวกันคือ “การปลดปล่อยมนุษย์ให้เป็นอิสระจากแรงครอบงำทั้งภายในและภายนอก” และการสร้างตัวตนที่มีศักยภาพในการเกื้อกูลผู้อื่น การพึ่งพาตนเองจึงเป็นจุดตัดระหว่างการพัฒนาแบบมีความหมาย กับการดำรงอยู่ที่ไม่เปียดเบียน

ในด้านการประยุกต์ใช้ พบว่า การพึ่งตนสามารถนำมาใช้ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร และระดับนโยบายสาธารณะ โดยแต่ละระดับมีเทคนิคและแนวทางเฉพาะที่สอดคล้องกับบริบทและศักยภาพของตนเอง การพึ่งพาตนเองจึงไม่ใช่เพียงความสามารถเฉพาะบุคคล แต่คือกระบวนการสร้างวัฒนธรรมแห่งความรับผิดชอบ ความมั่นคงภายใน และการเชื่อมโยงตนเองกับส่วนรวมอย่างมีคุณธรรม

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากบทความนี้สรุปรวมในกรอบแนวคิด S.E.L.F. Model ซึ่งประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ Self-awareness (การรู้จักตนเอง), Ethical Identity (อัตลักษณ์ทางจริยธรรม), Localized Competency (ศักยภาพเชิงพื้นที่), และ Functional Action (การลงมือทำอย่างเป็นระบบ) ซึ่งเป็นเครื่องมือเชิงแนวคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานวิชาการ การพัฒนาชุมชน การศึกษา และการออกแบบนโยบายได้อย่างยั่งยืน

การพึ่งพาตนเองจึงไม่ใช่เพียง “การมีอยู่ได้ด้วยตนเอง” แต่คือการฝึกจิตใจให้มั่นคง การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า และการเป็นกำลังให้แก่สังคมด้วยศักยภาพที่เกิดจากความเข้าใจในตนอย่างแท้จริง เป็นการกลับคืนสู่รากฐานของความเป็นมนุษย์ที่สามารถยืนหยัดได้อย่างสง่างามท่ามกลางความผันผวนของโลกยุคใหม่

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2525). พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 1-45. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- ปกรณ์กิตติ ม่วงประสิทธิ์, ศิริณา จิตต์จรัส และ อรุษา ปุณยบุรณะ. (2563). ศาสตร์พระราชากับการพัฒนาการบริหารการศึกษาอย่างยั่งยืน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 18(2), 21-42.
- พระครูวิบูลสีลพรต. (2563). ศาสตร์พระราชากับพุทธวิธีในการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนแสงจันทร์ จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 18(2), 726-736.
- พิเชษฐ์ หาดิ. (2565). การน้อมนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศูนย์ศิลปาชีพบางไทร. *วารสารวิจัยและนวัตกรรม สถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร*. 5(1), 163-188.
- รัชนี้ อิมอก. (2564). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามหลักการทรงงาน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีที่ใส่ใจในสังคม. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(2), 204-220.
- วิโรจน์ เกษภูลักษ์ และคณะ. (2558). การดำเนินชีวิตโดยใช้การพึ่งตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในโครงการชั่งหัวมัน ตามพระราชดำริ กรณีศึกษา : เกษตรกร บ้านหนองคอไก่ อำเภอยะยา จังหวัดเพชรบุรี. *Veridian E-Journal, Slipakorn University*, 8(2), 1114-1125.
- ศุภฤกษ์ สังข์แก้ว. (2564). การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้นำท้องที่โดยการประยุกต์ใช้หลักการทรงงานของในหลวง รัชกาลที่ 9. *หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www3.ru.ac.th/mpa-abstract/index.php/abstractData/viewIndex/428> [15 พฤษภาคม 2568].
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.). (2559). *หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : สำนักงาน กปร.
- สำนักงานคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ. (2551). *พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.sdgmovement.com/2021/05/11/sdg-vocab-food-security/?utm_source=chatgpt.com [15 พฤษภาคม 2568].
- สุเทพ ศรีบุญเพ็ง, วิโรจน์ เกษภูลักษ์. (2558). การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินธุรกิจของร้านชัยเจริญเมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลดอนก่ายาน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.